

Xuarben (Ultzaman) aurkitutako sermoiak

Orreaga Ibarra

1. Testua

Nemo potest duobus Dominus servire Matth. cap. 6. v. 24

Asten da egungo evangelio Sagradua argui esperimentaturic arquitcen den sententia prodigioso batequin. Nemo potest dio C. U. ez dezquizeuela batec beingoaz bi nausi ongui cerbitzatu eta igoalquiro biac content iduqui; eta au ciertoqui ala da: bada bi nausiec beingoaz manatcen badiote eguin dezquiela bi gauza, edo bi lan diferente, imposible da bien contentua eguitea, bada bataren manua egiten duen bitartean, uzten du eguiteco bercearena eta orrengatican bata dauca content ceren eguiten duen arren manua bercea dauca descontent ceren ez duen eguiten arena.

Puntualquiro au guertatcen da Christio fiel guciequin: guciec ditugu bi nausi bata Jangoycoa, bercea da mundu eroa eta banidade guciequin biac manatcen digute beingoaz bi gauza diferente eta orla imposible da bien manua cumplitcea. Jangoycoac manatcen digu aborrecitceco mundua bere pompa eta banidadequin: munduac manatcen digu dembora berean seguitceco onen pompa, banidade entretenimendu, plazer eta gusto galgariac eguiten badugu munduaren manua descontent daucagu Jangoicoa ceren ez dugun eguiten arena: eguiten badugu Jangoycoaren manua descontent daucagu mundua: ceren ez diogun obedecitcen: considera bera bapedrac ceñei combeni zaicon obedecitcea, considera bera cein combeni zaicon content iduquitcea, bada aditu du, imposible dela bi nausi ebac ongui zerbitzatcea.

Proseguitcen du alcina C. U. egungo evangelioan eta mimatcen delaric Christio fiel guciequin dio onela: etzaitetzela hizan ain afanosuac eta diligenteac mundu ontaco gauzac logratceagatic: ez dezaciela hizan amberce cuidado ceren viciaren conservatceco bear ditucien gaues erraten duciela cerequin mantenatuco gara cerequin bestituco gara, bada gauza ebetas cuidados beteric vicitcea, da Jentilac bezala vicitcea, ceñec ez baitute nere ezaun-menturic eta onengatic berarengatic ceñec ez baitute nere providencia sanduan esperanzaric: baña zuac ducielaric nere ezaunmentua daquicelaric nere ontasuna, eta ignoratcen ez ducielaric cein andia den nere providencia sandua, bear cinduquete erabilli ain afanaturic, eta ain cuidados beteric ceren mantenes, eta soñecoos?

Por bentura uste ducie ez daquidala nic bear dituciela gauza ebac? ez ducie icusten egaztiec ez dutela exarquitcen, ez dutela cuidatcen interesez, ez dutela afanic,

eta congojaric beren mantenatceaz, eta beren bestitceaz?, eta alaric ere, nola cuidatcen dudan nic nere providencia sanduaren medios eben sustentatceas eta eben bestitceaz? Bada gauza errumes ebetas onela cuidatcen badut, nola utcico du cuidatceco zuetas zaratelaric eguinac nere imagen eta semejanzara? Ea uzquitcie alde batera orai arteo, mundu ontaco gauces hizan ditucien cuidado eta afan oriec; emendic alcina zuen cuidado, eta afan gucia iminacie ceren animac virtuteen bestidura ederrarequin adornatcen: iminacie ceren cuidado gucia ceren salvacioa conseguitceco obra on anitz eguiten eta nere manda.tu sanduac ongui guardatcen: nola zuec cuidazacien ongui gauza ebetas idu- zacie por cierto nic cuidatuco dudala ez daquicien faltatu bear duciena ceren sustentaceco, eta bestitceco. Au da C.U. egungo evangelioan erraten diguna.

Ortaco, erranen du norbaitec, ez dugu cer trabajatu, ez dugu cer lanean aritu, bada, evangelio sanduac dionas, Jangoicoac bere providencia sanduaren medios emanen digu bear duguna gueren sustentaceco, eta bestitceco: cein gaizqui entendatu duen evangelioac diona onela discurrितcen eta pensatcen duenac. C.U. evangelioan diona da ez iminceco afan eta cuidado gucia gauza ebetan, desuerte ecic gauza ebetas sobra cuidatceac impedi dezagun gueren animes cuidatcea, impedi dezagun berce munduco gauces oroitcea. C.U. evangelioan erraten diguna da gure lentabico cuidadoac, eta principalenac hizan bear duela gueren animac virtutes adornaturic iduquitcea, eta gueren salvacioa conseguitceco Jangoicoaren legue sandua ongui guardatcea, eta obra on eta virtuoso anitz eguitea, au dela guc hizan bear dugun cuidadoric principalena dio, eta cuidado onequin ongui cumplितcen duenari arren Magestadeac cuidatuco duela, ez daquion faltatu sustentatceco bear duena, eta au eguiten du acaso botatcearequin, alaco personaren trabaju eta lanari bere bedecico sandua.

Erratearequin arren magestadeac lentabico lecuan cuidatu bear dugula animaco gauces, suponitcen du badugula berce cuidadoric ere eta ebetatican bata da bapetra bere oficioan trabajatcea, irabazten bere sustentua trabajatceco obligacio au imini cigun Jangoicoac Adani eta onen hume guciei Adanec eguin zuen becatuaren castigo eta penitencietan: *in sudore vultus tui vesceris pane*: erran cion Jangoycoaren U. Adani: Adan: ceren ez duzun guardatu nic imini nizun mandamentua; ceren atrebitu zaren jatera nic debecatu nizun arboleco fruitatic, Jaquin zazu emendic alcina hizanen baduzu ogui zati bat cere mantenatceco, bearco duzula galanqui necatu, eta ederqui izarditu: *in sudore vultus tui vesceris pane*. Eta orra nola Jangoycoac ez digun debecatcen trabajatcea conseguitceco gueren sustentua, antes bien manatcen digu trabaja gaitecela, solo debecatcen diguna da afanaturic, tribulaturic, congojaturic, eta codicias veteric erabilcea conseguitceco mundu ontaco gauzac eta ain descuidaturic vicitcea gueren animes, eta gueren salvacios ain descuidaturic vicitcea obra on eta virtuosoac eguitea.

Desengaña beitez beingoas vici direnac mundu ontaco interesez caso gueiago eguiten dutela berce munducoes baño, vici direnac beren gorputces caso gueiago egiten dutela, beren animes baño, desdichatuac hizanen direla berce munduan secula gucico, eta aun mundu ontan ere permititcen du Jangoycoac, onelaco personac vici daitecen miserias veteric, necesidades beteric, beren afan neque eta codicia guciare-

quin alcanzaten ez dutela cerequin sustentatu, edo mantenatu eta alrebes: vici direnac mundu onetan, imintcen dutelari c lentabico lecuan beren animen salvacioa conseguitcea, exercitatcen direlari c ontaco obra on eta virtuoso eguiten, ebec hicanen dire dichosoac eta bienaventuratuac berce munduan eta ez etzaicote ere faltatuco mundu onetan bear dutena, onen confirmatceco adizacie exemplu au.

2. Testua

Ala nola oracio leguean, zein baita legue berria baitauca disponituric elizan J.C.U. botazioco Sacramentua becatu originalaren borrarceco, ceñequin Jaiotcen baitire mundu onetara Adanen hume guciac Maria Santissimas landaracoac, modu berean ceducan disponituric Jangoicoac lenagoco leguean, edo legue zarrean bataio orde bat, cein deitcen baitcen Circuncisioa; circuncisioa cen gauza icaragarri bat quentcen baiioten asco ta asco aurei beren bicia, eta etcen misterio, bada Jaio ta zortzi-garren egunean legueac manatcen zuen bezala circuncidatcera eramaten zituzten aurei quentcen cioten, arris eguinicaco canibeta batequin aragui zati bat ingur, ingur gorputzaren parte minberenetic eta peligrsoenetic, eta orrequin guelditcen cen aur gaisoa odola arraca ceriola gucia oñaces eta dolores betea, eta len erran dudan bezala iltcen ciren anitz oñacearen pasiones eta iltcen etcirenac ere guelditcen ciren circuncidatu eta irurgarren eguneco erdi illac, andituric, beldurric, eta lercera balira bezala: ain andia cen padecitcen zuten balorea, eta trabajua, ecic Es.ra Sanduac dionas ez baitceitequen hizan andiagocoa.

X. bataiatu cituen bere escuz millon bat, eta berreun milla persona Jesu Christoren legue sandura combertitu cituen infieletatic. Hizandu cen egun bataiatu baitcituen amaborz milla persona, eta ceñetan guelditu baitcen arratseco, enoiuaren utsez besoa ecin moguitus Eta amberce enoiuren ondoan cer iduri zai cie afaltcen zuela? eta cer goatcet an iduri zai cie etciten cela? Arren afaria etcen berce ric baicic ogui eta ur solla, eta arren goatcea cen estera pusca bat lurraren gañean, eta arri bat bururdicotaco guisa ontaco goatcean lo eguiten zuen ordu pare bates, edo goren gorena irur ordus. Jaiquitcen cen andic eta arcen zuen bere desayunoa, cein ez baitcen berce ric baicic alanbresco azote batzuequin, disciplina cruel bat aliqueta erregatu artaño lurra bere odolarequin.

Disciplinaren ondotic gastatcen zuen arguitu artarañoco dembora oracio mentalean: arguitu orduco ematen zuen meza. Meza acabatu orduco doctrina explicatcera, eta predicatcera. Predicua ren ondotic bataiatcera aliqueta arratseraño artu gabe batere sustenturic, anitz egunes benzait (sic); arratsean len aditu dugun afari bera, eta goatce bera. Bicimodu penoso eta penitente au seguitu zuen ameca urtes continuo ceñetan erabilli baitcituen oguei eta amar milla lecoa (sic) len erran ditudan aiec, solo convertitceagatic J.C. legue sandura, Demoniac itsutu ric idolatri ciren legue infamean ceduzcan personac.

3. Testua

1. Da fedesco gauza Jangoycoaren Majestadeac daucala prevenituric berce munduan lecu bat cein deitcen baita Cerua premiatceco seculaco descansuarequin, ate-

ratcen direnac mundu ontatic arren Magestadearen ..eta amistadean, eman ondoan satisfacio oso bat, penitencia eta obra on eta virtuosen medios, beren becatuen alde. Dauca ere disponituric berce lecu bat cein deitcen baita infernua, becatu mortalearen estado miserablean iltcen direnac castigatceco, secula gucian iraun bear duten tormentuequin eta dauca alaber disponituric berce paraje bat, cein deitcen baita purgatorioa purificatceco anima aiec, cein ateratcen baitire mundu onetatic Jangoycoaren gracian bai, baña eman gabe satisfacio osoa arren Magestadeari beren becatuen alde, obra on eta virtuosen medioz, Indulgencien medioz, penitenciaren medioz. Purgatorioa da sus beteric arquitecn den calabozo bat, ceñetan arquitecn baitire anima gaisoac erretcen eta quisquiltcen: San Agustinec dio ez dela diferenciatcen Purgatorioco sua Infernuco suaren ganic; eta Doctore sandu onec dion bezala, mundu ontaco su guciac pintatuac bezala badire Infernuco suaren aldean pensa nolaco tormentuac eta penac padeicitcen dituzten Purgatorioco anima gaisoec diferenciatcen ez delaric ango sua Infernuco suarenganic; Galtcina labe bat sutan dago-laric bota balezate persona bat labearen erdira, pensa nolaco tormentua padeicituco luquen persona triste arrec, aliqueta il artaño, delarican gauza ciertoa illen litzaquela ordu quarto erdi bat gave, ala mundu ontaco su guciac pintatuac bezala badire S. Agustinec dion bezala, comparaturic berce munduco suarequin, discurri beza bapedrac nolaco penac eta tormentuac diren Purgatorioco anima gaisoec padeicitcen dituztenac, ez ordu quarto erdi batez solo, baicic acaso amar urtes, acaso ogeuis, acaso eun, berreun edo milla urtes eta acaso azquen Juicioco eguneraño.

2. Ain andiac dire an padeicitcen dituzten tormentuac ecic, diote Doctore sanduec, Mundu onen principiotic onat erdi diren emastequi guciec hizandu dituzten doloreac: Martire guciac padeicitu dituzten nequeac eta gañeraco mundu ontaco erritarran, neque, tormentu guciac, comparaturic purgatorioco penaric chipienarequin, direla erregaloac, direla consueloac. Dela bada posible au ala delaric den bezala, ain erreparo gutirequin Christio batec, cometi dezquien becatu benialeac ain aisa erran dezan guezur bat eta bere borondate condena dadien padeicitcera, becatu beniale bacocharan castigotan urte bateco Purgatorioa? Bada dio S. Vicente Ferrerrec, becatu beniale bacochara castigatcen duela Jangoycoaren Magestadea urte bateco Purgatorioarequin. Eta dela posible, consegui dezaquelaric ain facilqui bere becatuen satisfacio oso bat Jangoycoari ematea eguitearequin bear diren diligenciac Indulgencia plenaria bat irabazteco dela posible diot berris ere, arqui dadien Christioen artean anberce pereza, amberce naguitasun confessa comecatceco Minerva egunetan siquiera.

3. O nolaco fervorearequin eguinen lituzqueten bear diren diligenciac, irabazteco Indulgencia plenaria bat Purgatorioan erretcen eta quisquiltcen dauden anima gaisoec, balute guc dugun libertadea! O nola dauden continuo erraten pena eta tormentu beteric modu onetan! Dela posible, ain gusto lebeengatic etorri garela calabozo ontara emengo pena eta tormentu orrible ebec padeicitcera? Dela posible, ain aisa eta costu gutirequin consegui quen dezaquelaric, vici guinan bitarteo, gueren becatu, eta becatuen mancha gucien barcamentua eguitearequin penitencia, irabaztearequin Indulgenciac, practicacearequin obra on eta virtuosoac, dela posible, vici hizandu guiñala ain descuidaturic gauza ebetas? ain Perezoso confessa comecatceco,

Indulgencia plenaria irabazi ceiquen egunetan? ain nagui penitencia eguitemo? eta obra on eta virtuosoac practicatceco? Dela posible vici guñalaric, ain aisa quen dezquiquen zorrac, orai ecin paga dezquiquegula guerez, batic pena eta tormentu terrible ebec padecitus? Ay gure tristeac ay gure desdichatuac! baldin ez badute orai arteo baño gueiago caso eguiten gutas, munduan utci guinduzan Herederoec, aydeec, ezaunec, adisqueideec?

4. Onela explicatcen dire anima triste ayec Purgatorioco Carcel terrible artean, ceñetan egon bear baitute aliqueta beren becatuen zor guciac pagatu artaño. Ayec ez dezquiquete zor ebec pagatu berez, berce guisas baicic su terrible ayec padecitus: baña guc paga dezquiquegu aisa, eta costu gutirequin aien zorrac, indulgenciac irabacis, mezac emanec edo emanacis, mezac devocioarequin entzunes, errosario sandua errezatus, limosna eguines, sufragioac cumplitus, eta gañeraco obra on eta virtuosoac practicatcen aplicacearequin ebec anima triste aien favore, aplicacearequin ebec, aien zorren alde. Guocioc gaude obligaturic aien socorridera, baña anitz dire munduan vici direnac obligacio ontas atcenduric bezala eta orrengatic guertacencen dire anima aiec mundu ontan vici garenen ingratitudeas. Batzuc quezcatcen dire beren buratsoen contra ceren vici diren descuidaturic beren humeen animac sufragatceas, berce batzuc quezcatcen dire mundu ontan hizandu cituzten emastees, ceren vici diren atcenduric beren senarren animas: berce batzuc quezcatcen dire beren anayes: berce batzuc beren aydees: berce batzuc beren herederoes, beren humees.

Ha! erraten du buratso baten animac, ha nere seme cruela, ha Neron baño tiranoago zarena! Nola duzu balore divertitceco irri eguitemo, Jateco, eta edateco ni su gar eguinic Calavozo ontan nagon vitarteo? Eznaiteque emendic libratu, cerura Joateco, aliqueta nere becatuen zor guciac pagatu artaño; zuc paga dezquiquezu facilqui nere zor ebec, sufragioequin, Indulgencia eguin, Confesio Comunionequin, limosnequin eta gañeraco obra on eta virtuosoequin, aplicatcearequin oiec nere zorren alde, baña zu zara ain Tiranoa, ain Cruela, ecic erraten baituzu naiago duzula dagon zure buratsoaren anima, cerura Joan gave penatcen arren sufragiotan Indulgencia Plenaria bat irabazteco diligenciac eguin baño; Meza bat enzutera goicic Jaiqui baño: au da zuc erraten duzuen, ez itzequin ez, baña bai obrequin.

Icus balez emen mundu onetan batec bere buratsoa desgana batequin erorcen dela su andi baten erdira, utcico luque diligenciac eguitemo leibatlen libratceagatic bere buratsoa sutic' ez da posible, arqui dadien bat berere mundu gucian ain viotz gogorreoric. Bada delarican mundu ontaco sua su pintatua, Purgatorioco suaren aldean, eta daquigularican anitz milla anima daudela an erretcen eta quisquiltcen, eta acaso aien artean arquitcen da zure aytaren edo amaren anima: acaso zure senarrarena: acaso zure alaba, edo semearena: acaso zure ayde, ezaun edo adisqueidearen: nola duzu biotcic, ez eguitemo eguiten duzun baño gueiago, libratceagatic leibatlen, anima gaiso aiec, angu su terrible aietan? eta dezaquezularic eguin au aditu duzun bezain facilqui? Indulgenciac, confesio, comunioneac, mezac, errosarioac eta gañeraco obra on eta virtuosoac aien sufragiotan aplicatus? bada obra on ebec guciac dire choil admirableac aien zorren pagatceco. Medio poderoso eta eficaz da eguitemo

anima penatu aren novena, imintcen direlaric bitartecotaco Jesus Crucificatua, eta Maria Santissima dolorescoa.

Bitarteco pareric gaveco eben altcinean determinatu du eguita novena au, anima triste aien sufragiotan: emanen zaico principio egun zorci; suplicatcen diotet guciei procura dezatela asistitcea exercicio piadoso ontara anima Purgatoriocoen amoreagatic: baut uste Novenaco egunetan al dezaqueten guciec enzunen dutela alicaco devocioric andienarequin Meza sandua, eguinen duela Caridadesco acto cembait, eta exercitatuco direla obra on eta virtuosuetan, eta aplicatuco dituztela eguiten dituzten obra on guciac, bapedrac bere obligaciozco animen sufragiotan edo Jangoicoac gueiago nai duenaren alde. eta iduqui bedi por cierto anima sandu aiequin ongui portatcen denac, conseguitico dituela anima beren medios bear dituen auxilio eta laguntza sanduac, vicitceco apartaturic vicio eta becatuetatic mundu onetan eta bercean conseguitceco bere eternidade gucico descansua.

4. Testua

Pa el dia de la Circuncision

Egungo egunarequin asi cen Jesus bere odol preciosoa isurcen, eta padecitcen oñace, eta dolore arrigariac gure amorioagatic: manatcen zuen Jangoicoac leneco bere leguean guizaquiagandic herditcen cena semes erditcen bacen, vici cediela bereis lenbico zazpi egunetan; eta zorcigarren egunean eramanezatzela herdi berriaren semea circuncisionera, ala eramanezaten egungo egunarequin ama Virginaren Semea, cein baita gure Jesus maitagarria. Ala nola oraingo leguean baita elizan Sacram. tu Sandu bat cein baita bataioa borrateco, edo quenceco becatu originala ceinquin Jaiotcen baitire Adanen hume guciac, modu bercean cen lenagoco leguean edo lege zarrean, becatu originalaren quenceco Circuncisioa, deitzen cen Stu. orde bat.

Circuncisioa cen gauza gogor icaragarri bat ceinquec quentcen baitcioten anitz aurei beren viciac eta etcen milagro, bada Jaio ta zorcigarren egunean, legueac manatcen zuen bezala, circuncisiora eramaten cituzten aurei, canibeta batequin quentcen cioten aragui zati bat gorputzaren parte minberenetic, eta peligrosoenetic, eta orrequin guelditcen zen aur gaisoa odola arraca ceriola, eta gucia oñaces, eta penas beteric; eta len erran dudane bezala ilteen ciren anitz oñacearen pasios, eta ilteen etciranac ere guelditcen ciren irurgarren eguneco erdi illac, eta lercen bezala; bada ain andia cen padecitcen zuten dolorea, eta trabajua, ecic escritura Sanduac dionas etceiquen izan andiagocoa.

Trabaju au berau padecitu zuen gure Jesus maitagarriac egungo egunarequin gure amorioagatic, bada Jaio eta zorcigarren egunean circuncidatu zuten Jangoicoaren legueac orduan manatcen zuen bezala, eta orrequin guelditu cen odola ceriola gucia oñaces eta penas bete: ez da izandu munduan Jesusen gorputza baño goputz obeagoric, ez eta mimbereagoric ere, eta orrengatic izandu ciren urte berri egunean, eta gañeraco egunetan padecitu zituen oñaceac, eta penac guc asma aldezi queguenac baño aguitz andiagocac.

Icusi zutenean ceruco Aingueruec cegola Jesus gucia odoldua, gucia penas, eta oñaces betea gueldituco ciren arrituric, eta erranen cioten Jesusi Isaias profetac diona: nola guertatu da guertaturic guc orai icusten duguna? Jesus odola dariola? Jesus oñaces eta penas betea?. Jesus canibetaz ebaquia? Non dire Jesus zure indarrac eta podorea? Aur chipia izanagatic zu etzara dembora berean nai duzun gucia eguin dezaquezun gure Jangoico gucis poderosoa? Bada izanican zaren bezala gucis poderosoa nola zaduzca Canibeta char batec bere azpian edo nola utci zaitu, nequez, oñaces, eta penas betea? au erranen cioten Jesusi arren baitan icusten zutenaz arrituric arquitcen ciran Aingueruec.

Eta cer errespondatuco cioten Jesusec Aingueruei? errespondatuco ciotena cen: eguin diocie ainguiruac izanagatican ni orain zorci eguneco aurra, dembora berean naicela Jangoico gucis poderosoa, edo nai dudan gucia eguin dezaquedana, baña alaric ere arquitcen naiz gaur icusten ducien bezambat pena eta dolorequin guciau odolduric, ceren neronec nai baititu t padecitu pena eta trabaju ebec Adanen hume gaisoen amorioagatic: au errespondatuco cioten Jesusec Angueruei; bada gauza ciertoa da Jesusec berac naizuela padecitu cituela egungo egunarequin padecitu cituen neque gogorrac eta oñace guciac; bada circuncisioco leguea cen becatariendaco, becatu originalaren quenceco, eta nola Jesus baitcen espíritu Sanduaren obras concebitua eta Virginia Amarenganic Jaioa, etzuen necesidaderic sujetatceco Circuncisioco legue gogorrera, ceren ez baitcen Jaio Jesus becatu originalarequin, Adanen humeac Jaiotcen diren bezala.

Artu cituen bada gure Jesusec orduco neque penac gure amorioagatic, eta guri eracusteagatic cerura Joan nai dutenac eguin bear dutela Jangoicoaren legue sanduac escatcen diotena, eta ontaco preciso bada pasatcea penac, eta trabajuac, bear dituztela padecitu cumplitceagatic Jangoicoac bere legue Sanduan manatcen duenarequi onengatic padecitu cituen aditu ditugun oñaceac, penac, eta trabajuac, egungo egunarequin. eta guc corresponditecco cerbait modus arrec guri digun amorioari eguin bear duguna da: arcea sentim.tu andi bat Jesusec gure amorioagatic egungo egunarequin padecitu cituen trabajues, eta ematea milla esquer ceren padecitu cituen guciac gure oneraco; escatcen diogularic dembora berean eman dezquigula bear ditugun auxiloac, eta indarrac cumplitceco Jangoicoac bere legue sanduan manatcen dizquigun gauzac; ebec ongui cumplitceco becatu eta vicioetatic apartatceco, eta Jangoycoaren vorondate sanduarequin gauza gucietan conformaturic viciatceco medio poderoso, eta erremedio eficaz da practicatcea J.C.U. evangelio sanduan ematen (sic) diguna.

Vigilate itaque, quia nescitis diem, neque oram: gaudela alerta dio iduqui dezquigula beti gueren concienciataco contuac ongui ajustaturic Jangoycoarequin, ceren ez baitaquigu ez eguna eta ez ordua ceñetan deituco gaituen arren Magestadeac, eriotcearen medios, bere Tribunalera. Gauza ciertoa da deituco gaituela gutien uste dugunean, bada arla erraten digu arren Mac. berac: *qua ora n.putatis Filius hominis veniet.* Egun urte betetic onat il dire **Larrasoañen** bederetci persona; guti uste vide zuten aiec Jaz urte berri egunean urtea bucatu gabe illen cirela, egungo eguneco auts biurituric arquituco cirela, baña arla arquitcen dire. Aurtengo urte au bucatu gabe presente arquitcen garenetatic, cembat illen ote dire? Ez daquigu ez cembat, eta ez

cein. Gauza ebidentea da ez duela niore ere aurten illen ez delaco seguridaderic: ain seguridade guti dute gasteec nola zarrec Joan den urtean il diren bederetcietic batzuc ciren zarrac, berceac adin onecoac, eta berceac gasteac. Aurten guerta daiteque lo mismo: eta arla bapedrac, dela gastea, dela adin oneco, dela zarra, pensa dezaque bearbada urte au bucatu gabe deituco duela J.C.U. eriotcearen medios, bere Tribunalera.

Circuncision

Consideracio ontatic bapedrac atera bear duena da, erresolvitcea gaurdanic, orai arteo ez bezala guardatcea xa emendic aurrera Jangoicoaren Madam.tu sanduac; orai arteo ez bezala vicitcera apartaturic becatu eguiteco ocasio gucietatic; orai arteo ez bezala iduquitcera bere concienciaco contuac ongui ajustaturic Jangoycoaren Magestadearequin: modu onetan seguitcen duenac, beñere afloxatu gabe bere vici modua, conseguituco du J.C.U. deitcen duenean bere Tribunale sandura aditcea arren aotic eternidade gucico descansura Joateco sententia.

Testuon azterketa

Sermoi hauen nondik-norakoak

Hona hemen Xuarben (Ultzaman) agerturiko sermoi batzuk, bost dira osotara. Testu hauen kopiak On Jose Maria Satrustegik eman zizkidan, eta, hemen dakartzagunak 1995. urtean (ik. Satrustegui 1995) argitaratutako besteen osagai dira. Ikertzaile honek dioen bezala, testuak XIX. mendekoak dira, 1827. urtea agertzen baita orri solte batean idatzirik eta honezaz gain, Basilio de Goñi Xuarbeko apaiza zenaren sinadura dator. Erretore hau 36 urtez egon zen apaiz Ultzaman, nahiz Estellerriko semea zen, Deierriko Azkonan jaioa eta Lizarran ikasketak egina.

Hala ere, Satrustegui dioenez, zazpi izkribu hauetatik bat behintzat Erroibar-kotzat jotzen du, bere hitzetan dioenez, “adibidez Mezkitzen adinekoek egiten duen euskararen antzekoa”, eta beste bat berriz Esteribarko Larrasoñan emana.

Eta gehitzen du: “Bada zalantza sortzen dituenik ere”. Eta hain zuzen ere guk aukeratutakoak sail honetakoak izan daitezke, zalantzak sortzen duten horietakoak. Ezaugarriengatik saiaturiko gara kokatzen nafarreraren zein aldetakoak diren.

Testuak xeheki aztertu ondoren, gure iduriz, gutxienez, bi egile ezberdin daude. Bata Ultzamako sermoiak idatzi zituen, eta bestea, Erroibarkoen egilea.

Horrela, Satrustegik (1995) urtean aurkezturiko bat: *Cum intraret Jesus in Domun* izenburuarekin datorrena, eta, beste artikulua batean aztertuko dugun bat, izena duena *Et sic in Sion firmatus...*, egile berberak eginak direla uste dugu eta Erroibar-koak ematen dute. Grafia ikusirik hauxe atzeman baitaiteke. Honezaz gain, azken bi hauen idazteko modua beretsua da, eta bi hauetan soilik agertzen dira zenbakiak pasarteak bereizteko etab. Honezaz gain, letra honen egilea eta honako oharra idatzi zuenarena berbera dela uste dugu guk.

Certifico y el infco escrito Misionero del Colegio de Zarauz que con todas las licencias necesarias exige la sacra via o santo calvario en la Parroquia intitulado de Sn. Sebastian de

Joarve el dia treinta de Julio de mil ochocientos y veinte y siete y para que conste firme dicho da mes y año a una con el Señor Abad.

Fr. Jose de Querezazu D. Basilio de Goñi Abad de Juarbe.

Zatiketa hau, honenbestez, grafian oinarriturik egin dugu eta baita idazteko moduan ere. Horrela bada, gure ustetan, sermoi batzuk egile batek egin ditu, alegia, Zarauzko misiolari honek, *Jose de Querezazuk* eta, gainerakoak On Basilio Goñi herriko apaizak eta horiek, Ultzamakoak ditugu.

Guk testu bakoitzari zenbaki bat jarri diogu, eta laburdura bat, gero azterketan aipatzeko: 1. T, 2. T.... Hona Ultzamakoak jotzen ditugunak:

1. testua - *Nemo potest...*

2. testua - *A la nola oracio leguean...*

3. testua - *Da fedesco...*

4. testua - *Para el dia de la circuncision...* Testu hau Larrasoñaiko elizan emateko predikua da, baina, apaiza, ziurrenik Xuarbeko berbera zen, letra bera duelako; litekeena da, ohikoa izan den bezala, Xuarbeko apaiza joan izatea Larrasoñaia egun horretan Zirkunzisioko predikua emateko.

Honez gain, Satrustegui (1995) argitaratutako sermoi horietako bat Ultzamako hauekin batera letorke: *Ductus est Jesus a spiritu in Desertum, ut tentaretur a Diabolo.* eta testu honi 5. testua deituko diogu, dagoeneko argitaratua baitago.

Lan honetan, bada, Ultzamakoak jotzen ditugun lau testu hauek ekarriko ditugu, eta zenbaitetan, 5.-aren ezaugarriak ere aztergai izanen dira.

Testuak transkribatzeko orduan, fideltasun osoa gorde dugu. Hala ere, bereizi ditugu aditz nagusia eta laguntzailea eta *bat* aurreko izenetik, edo *gatik* morfema lotu diogu aurreko hitzari, beti ere, inolako aldaketarik ez bazegoen bokal sandhietan. Hau guztia ulermena errazteko egin da.

Hona, bada, bukaeran Xuarbekoak izan daitezkeen lau testu hauek; lehenik, bistan denez, berauen hizkuntza azterketa emanen dugu

Hizkuntzaren ezaugarriak

Testu hauen hizkuntzari erreparatuz geroz, esan dezakegu, zalantzarik gabe nafarrera dela, baina, bestaldetik, gaurko ultzameratik aldentzen dituzten ezaugarri batzuk baditu. Eta hau ez dakigu hizkuntza aldatu delakoaren seinalea den edo idazle beraren eragina den, alegia, bere sorterrian jaso zuenarena, kontuan hartzen badugu testu idatzia dela eta ordutik hona 180 urte inguru pasatu direla.

Erroibarko egungo ezaugarriak, behinik behin, ez ditu, horrela *-n > ∅* bilakabiderik ez dago aditzetan, ezta *g-* protetikorik ere erakusleetan etab; horregatik, besteak beste, bereizi dugu beste multzo horretatik. Gure ustez, Ultzamakoak izan daitezke testu hauek, On Basilio Goñik idatzirikoak, nahiz apaiz hau ez zen bertakoa, (ik. Satrustegui 1995: 525) Deierriko Azkonan jaio zen, eta Lizarran egin zituen ikasketak, baina 36 urtez egon zen apaiz Ultzaman. Honenbestez, nahiz bere herriko euskararen eraginen bat izan, suposatzen dugu hainbat urtetan zehar denbora izan zuela Ultzamako euskararen ezaugarriak bete-beteaz ezagutzeko.

Testuon edukia, ezinbestekoa denez, erlijiosoa da. 1. Sermoiari kritikatzeko mundu honetako sobera arduratzen direnak, arimako beharrak deskuidatzen duten bitartean.

2. Sermoiaren gaia zirkunzisia da. Eduki aldetik nabarmendu behar da nolako beldurra eragiten duten sermoi hauek, gauzak azaltzeko moduarengatik. Horrela, zirkunzidatuak zirenen sofrimendua etab. aipatzen ditu. Halaber, Jesu Kristok jasaten zituen oinazeak ere handiak izan ohi ziren, eta hori, Kristauendako ereduak izaten zen.

3. Testuan infernuko tormentuak, suaren indarra eta sofrimenduak erakusten ditu. Gainerakoetan ere Purgatorioko sua du hizpide eta ohikoa denez, predikuetan hurbileko ereduak jartzen ditu, jendearengana hel daitezkeenak, alegia, aita sutara erortzen bada, nola utzi handik hartu gabe, zenbat denbora egoten den Purgatorioan eta horrelako adibideak jartzen ditu.

4. Sermoiak, dirudienez, Zirkunzisia egunean predikatzeko egin zen, eta erabilitako grafiarengatik, On Basilio Goñirenak izan daitezkeela uste dugu. Baina, kontua da Larrasoña (Esteribar) herriaren izena aipaturik agertzen dela, urte horretan hil direnen aipamena egiten baitu. Zergatik hau, sermoiak besteekin batera Xuarben aurkitu bazen? Gure ustez, litekeena da predikua emateko apaiz berezi bat ekarri izana Larrasoñara, askotan egiten den bezala; azken batean Urte Berri egunean ospatzen zen hau eta hau egun handia da Elizarendako. Suposatzen dugu, hartaz, On Basilio bera joan zela Larrasoñara, izan ere, urte horretan Larrasoñan hil direnen izenak aipatzen baititu.

Deigarria da izenburua, erdaraz idatzirik agertzen baita: “Para el día de la Circuncisión”. Bestaldetik, 2. Testuaren lehen zatian, lehen esan bezala, Zirkunzisiaori buruzko gaia jorratzen du, eta zenbaitetan ia-ia pasarte berdinak ematen dira, kopia-tuak balira bezala, esaterako, Zirkunzisia nola egiten zen etab: “canibeta batequin aragi zati bat”

Litekeena da, apaiz berak bi lekuetan emateko gauza bera errepikatu nahi izatea; kontuan izanik bi euskara mota hauen antzekotasuna eta hainbat hitz berdinak direla Ultzaman eta Esteribarren adib. *canibeta, goatze...*

Sermoi honen edukia, bistan denez, Zirkunzisia da. Honetan ere pasarte beldurgarri horiek errepikatzen dira, Jangoikoarenganako beldurra etab.

Grafia

< v > / < b >

< v > rekin idazten dira mailegurik berrienak, nahiz *vici* eta honen eratorriak direnak ere horrela idazten diren. Era berean, *gave* edo *veteric* ere *v*-rekin doaz: *providencia, virtute, salvacioa, exangelioa, virtuoso, convertitea, calavozo, novena...*

Bestaldetik aipatu behar da, erdal grafiak agintzen duenez, *m*-ren ondoan *b* idatzi ohi dela: *amberce, combertitu, dembora, lembailen.*

Txistukariak

Txistukarien saila izan ohi da azpimarragarri, horrela, frikarietan *e* bokalaren aurrean < c > aurkitzen da gehienetan, *cein, bercean, placer, cirela*, nahiz kasuren batean < z > ere agertzen den: *zen, botazioco, irabazi, zituen...*

Afrikariak ordezkatzeko gehienetan < tc > erabiltzen da, baina, < tz > grafema ere testu guztietan: *itzcuntza* (5. T), *cerbitzatu* (1.T), *etzaitzela* (1. T), *anitz* (1. T), *zortzigarren* (2. T), *gorputzaren* (2. T), *batzuc* (3.T), *irzequin* (3.T), *vioztz* (3. T). Kasu bakan batzuetan txistukaria < z >-ren bidez adierazten da: *enzutera* (3. T). Dirudienez, grafema hau (ik. Zuazo 1998: 11) XVIII. mendearen inguruan erabiltzen zen joera baten erakusgarri da. Bestaldetik, < ch > dugu < tx > soinua ordezkatzeko: *mancha*, *desdichatuac*, *chipiena*, *bacocha*, edo batzuetan, txistukari sabaiaurrekoa ere: *choil*.

< h >

<h> grafema erabiltzen da erdal maileguetan, adib. *herederoes*, eta beste jatorrizko hitzetan ere: *hume*, *hizan*, *herditcen*... Lehenengo hiru sermoietan *hizan*, *hizandu* aldaerak daude eta 5. testuan ere, alegia, *h*-dunak; baina, 4. testua *h*-rik gabe idazten da.

Igurzkarien grafia anitzari buruz kontsonanteen sailan mintzatuko gara.

< r >

Ezaguna da hainbat testu zaharretan dardarkariaren aurreko bokal protetikoa ez idazteko ohitura, joera etimologizaleari jarraituz. Testu hauetan, ordea, ez da hori atzematen, ez baitago adibide bat ere *r*-rekin hasten dena. Hona bilduriko adibideak testu guztietan: *erregatu*, *erregaloac*, *erreparo*, *errezatus*, *errespondatuca*, *erremedio*, *erresolvitcea*, *errosario*...

Fonetika-Fonologia

Bokalismoa

3.1. Lehenik aztertuko ditugu beste bokal batzuen eraginez, ireki edota ixten diren bokalak. Jakina denez, goinafarrera osoan eta, ultzameraz are gehiago, erabat hedatua den bilakabidea da hurbileko bokal asimilazioa. Baina, egindako ikerketen arabera, fenomeno hau berri xamarra dela baieztatu dezakegu, eta, hauxe bera gertatzen zen Erroibarren garai bateko testu zaharrak aztertu ditugunean (ik. Ibarra 1997). Testu hauetan antzeko joera eriden dugu, gutxitan gertatzen da fenomeno hau, kasu bakan batzuetan, besterik ez: *guciec*, *nausiec* (3. T), *gauces* (1. T), eta *dire* adizkia testu guztietan. Baina, esan bezala, badira gertatzen ez diren adibideak ere, eta hauek askoz ugariagoak dira: *sandua*, *guzia*, *bienabenturatuac*, *manua*, *dauca*, *sanduan*, *andia*, *gucia*, *ezaunmentua*, *pusca*.

3.2. Gainerako bokal taldeei dagokienez, alegia, determinatzailea eransterakoan sortzen direnak, hona zein ondorio ematen dituzten: *oa* > *ua* ixketa adibideren bat badago, nahiz oso gutxi diren: *sagradua* (1.T), *contentua* (1. T). Gehienetan < *oa* > taldea osorik gordetzen da ixketarik gabe: *Jangoycoa*, *eroa*, *beingoaz*, *besoa*, *desayunoo*, *gaisoa*...

Era berean, < *ea* > taldea gordetzen da, hitz barruan eta mugatzailea eransterakoan: *diligenteac*, *logratceagatic*, *vicitceaz*. Gaur egun, Ultzamako euskaraz ixteko joera handia dago, eta, are gehiago, *wa* eta *ja* taldeak goranzko diptongo bezala ahoskatzen dira; baina, hau, dirudienez, bilakabide berria da, edota baliteke idatzitako tes-

tu baten aurrean gaudenez, gehiago eusten zaiela idatzitako formei, eta ez, benetan ahoskatzen direnei.

3.3. Bokalismoan ultzameraren ezaugarri zenbait agertzen dira, esaterako hasierako *e*-ren ixketa *u*-ren aurretik: *iduki*. Era berean, bestelako bokal asimilazioak badira: *bederetzi* (4.T), *quisquilteen* (4.T).

Dardarkari anitzaren aurrean, *e > a* bilakatu duen adibide bat eriden dugu: *izar-ditu* (1.T)

3.4. Monoftongazio kasuak ez dira falta: *au > a*: *arquitzen* (4.T), *ameka < amaika*.
5. Testuan ere badira *ai > ei* adibideak: *beziq*, *beziq*, gainerakoetan, ordea, *baiciq* mantentzen da.

3.5. Goinafarrera osoan ohikoa denez, bokal galtzeak ugari dira, arrazoi bat edo bestea dela medio. Horrela, gaurko ultzameraz ez dira falta sinkoparen adibideak. Testu hauetan adibideak urriagoak dira: *arla < horrela* eta *ala*-ren arteko forma hibridoa ematen duena (4.T), *bapedrac < bat bederak* (4.T) eta jakina, deklinabidea egiterakoan sortzen direnak: *ontaco*, *ontara* (1.T). Eta aferesiararen kasu bat ere bada, ultzameraz eta Erroibar eta Esteribar aldeko hitz berezia dena: *chucandrearari* (5.T); baina, bestaldetik, *eman*, *icusi*, *etorri* forma osoak agertzen dira, nahiz gaur, *e*-rik gabe ahoskatzen diren.

3.6. Bi bokal berdinak elkartzerakoan ez dute orokorrean bokal geminaturik sortzen, murrizten dira bokal bat bihurtzeraino: *mi gaisto*, *beren miac* (5.T), *len < lehen* (3.T), *lercen bezala* (3.T), *lambatlen*. Salbuespena dago deklinabide morfemak erantserakoan, kasu hauetan badira *-ee-* taldea duten adibide ugari: *lebeengatic* (3.T), *aydeec* (3.T), *adisquideec* (3.T), *humeen* (3.T), *emastees* (3.T), *aydees* (3.T), *gasteec* (3.T).

3.7. Hasperen eza ere aipatu behar da, garai honetarako galduta zegoela iruditzen zaigu; horrela ba, agertzen diren < h >-ak grafema hutsak direla uste dugu.

Kontsonanteak

4.1. Kontsonantismoan hasierako herskariaren txandaketak bere esanahia du, ditugun adibide urrietan, ahostuna aukeratzen dela esan dezakegu: *becatu*. Honez gain, herskariaren txandaketa izan ohi da, *buratso* hitza dugu (orok. *guratso*), eta *imini* orokorra den *ipini*-ren ordeztu eta *txipi*, goinafarreraren ohikoa zena, nahiz gaur *txiki* nagusitu den.

Herskariekin segituz, *n*, *l*-ren ondorengo neutralizazioez, esan dezakegu ahosuntzearen alde egin dela kasu bakanetan: *sandu*, baina *-nt-* taldeak ugariagoak dira: *lentabicio*, *mantenatuco*, *jentilac*, *ontasuna*, *sacramentua*, *mandamentua*, *barcamentua*.

4.2. Bustidura kasuez den bezainbatean, *i*-bokal osoaren ondoan < ll > agertzen da: *milla* (5.T), *erabilli* (1.T), *illac* (2.T), *millon* (2.T), *illen litzaquela* (3.T); zenbaitetan bokalardiaren ondoan ere *solla*. Bustidura zegoen j___V inguruneetan ere: *oñaces* (2.T), *soñecos* (1.T), *ceñei* (2.T), *desengaña* (2.T), *baña* (2.T), *artaño* (2.T). Bestaldetik, testu guztietan *gutxi*-ren ordeztu, palatalik ez duen forma, alegia, zaharrago den < guti > -goinafarrera hegoaldekoan ohikoa dena- nagusitzen da: *costu gutirequin*, *errepato gutirequin* (3.T). Gaurko ultzameraz *gutti* da arruntago, nahiz Anue ibarrean guti bustigabea nagusitzen hasten den.

4.3. Igurzkarien ahoskeraz bada zer esanik testuen azterketan. Gainera, grafema asko agertzen dira ahoskera desberdinetarako. Hauetan forma belarea erabiltzen da euskal jatorrizko hitz batzuetan: *ja* (= ezer ez) (4. T), eta gaztelaniatiko mailegu batzuetan ere: *congojaric, semejanzara, trabajatu*. Grafema bera dugu euskal beste hitz batzuk ordezkatzeko: *Jangoycoac, joan*. posible da hauek ere belare bezala ahoskatzea, izan ere gaur egun bi lexema hauek, bereziak direnez, horrela ahoskatzen dira 5. testuan. Azkenik, < g > grafemak forma belarea adierazten du *e* edo *i*-ren aurretik: *quegatcen, meregitun, gaztigoa*.

Halarik ere, batzuetan < j > grafemak igurzkariaren ahoskatzea dauka: *Jaz* (4. T) (= ihaz).

Honez gain, litekeena da igurzkari sabaiaurrekoa bezala ahoskatzea < x > grafema duten mailegu guztiak. Izan ere batzuek ahoskera hori izanzen zuten ziurrenik adib. *auxilio*, eta gainerakoek ere badukete ahoskera bera: *afloxatu gabe* (4. T), *exercitacen, exemplu, exercicio, exercitatuco*.

Azkenik, 5. testuan *chostaquetan* forma agertzen da, eta honek ere, igurzkari sabaiaurrekoa ematen du. Hau guztiaren ondorioz, hiru fonemak bizirik zeudela iruditzen zaigu, alde batetik belarea, bestaldetik, igurzkari sabaiaurrekoa gaztelaniatiko maileguetan eta euskal jatorrizko hitzen batean, eta azkenik, igurzkaria.

4.4. Errotazismo taldeei dagokienez, *-rt)z-* taldea aukeratzen da testu guztietan, goinafarrera osoan ohikoa denez: *amaborz, berce, amberce, berceic...* Honez gain, esperatzekoa denez, *erran* forma erabiltzen da.

4.5. Azkenik, *ez + z-* hasitako kontsonante elkartean, afrikaria ateratzen da adibide batean: *etzara* (4. T), *etcirenac* (2 T) eta ahoskabetze kasua ere bada *ez* ondian: *ez tela confesatu* (5. T) eta *ez + l-* taldeetan ere txistikaria desagertzen da: *elitzaque hizanen*. Gainerakoetan *ez* dago horrelako adibiderik.

4.6. Ekialdeko euskalkietan eta zaraitzueraz, ezkeraz eta goinafarrera osoan *e*-ren paragogearen adibideak ugariak dira, honekin adierazten da gaztelaniatik mailegatutako / eta *r-z* bukatutako hitzetan *e* bokala eransten den prozesua. Testu hauetan ere badira adibideak: *beniale, Martire* (3.T), *Tribunale, mortale...*

4.7. Azkenik, gaztelaniatiko maileguak nola gelditzen diren euskaraz aztertu behar dugu; *-ción* dutenak ugariak dira eta *-zio* bukaera hartzen dute salbuespenik gabe eta testu guztietan: *salvacio, bedecio, obligacio, oracio, consideracio, exercicio, devocio, satisfacio, Circuncisioa*. Bestetik, gaztelaniaz *-ón* dutenek, testu hauetan berdin gelditzen dira: *millon bat*.

Izen morfologia

Deklinabidetik abiatuko gara sail honetan. Honako kasu hauek suertatzen dira aipagarri.

5.1. Kasu ergatiboari dagokionez, garrantzizkoa da *-ek* morfema erabiltzen den edo ez jakitea; ekialdeko euskalkietan bezala badira *-ek* duten adibide asko. Egia esan, hurbileko bokal asimilazioa erakusten dituzten adibideak urriak direnez, pentsa dezakegu *-ek* dutenek honi erantzuten diotela, alegia, *-ek* ergatibo pluralari: *egaztiac ez dutela exarquitcen* (3. T), *diote Doctore sanduec* (3. T), *jaquin bezate mi gaistoa dutenec, beren miac Jangoicoa ofenditcen empletacen dituztenec tormentu icaragarriac pade-*

citu bear dituztela (5. T), *condenatuac padecitcen dituzten tormentuac* (4. T), *bi nausiec beingoaz manatcen badiote, guciec ditugu bi nausi, biac manatcen digute* (1. T), *ain segurida-de guti dute gasteec nola zarrec* (4. T), *icusi zutenean ceruco Aingueruec* (4. T), *jaquin bezate mi gaistoa dutenec* (5. T).

Baina, bada kasu bat *-ak* duena ergatibo pluralean: *cerura Joan nai dutenac eguin bear dutela* (4. T).

Deigarria da ezaugarri hau, izan ere gaurko ultzameraz ez da sg./pl.-aren arteko bereizketarik egiten, ezta duela ehun urteko dotrinetan ere; testu hauetan ordea bereizketa egiten da ia modu sistematikoan. Honenbestez, gure ustez, isoglosaldaketa izan da, behiala bereizketa baitzegoen eta gaur, ordea, erabat galdu da.

5.2. Kasu genitiboan aipagarri suertatzen da sg-/pl.aren arteko bereizketa. Horrela, pluralerako forma osotuak agertzen dira, alegia, *-e* bokala baldin badu bukaeran, *-een* forma aterako da: *virtuteen bestidura, lebeen gatic* (3.T), *umeen animac* (3. T). Ez dago, Esteribar edo Erroibarko diren testuetan bezala (gure ustez behinik behin), *-ain* bukaera genitibo singularrean. Eta ezaugarri honetantxe, eta beste batzuetan ere, aldentzen dira testu hauetatik. Esan bezala, guk azterturiko lan hauetan genitibo eta mugatzailea osoki agertzen dira, eta *-aren* da morfema singularrean: *Jangoycoaren manua* (1.T) *viciaren conseruac* (1.T), *sanduaaren medios* (1.T), *persona-ren trabaju* (1.T), *becatuaren castigo* (2.T), *originalaren borratceco* (2.T), *gorputcaren parte* (2.T), *oñacearen pasiones* (2.T), *Jangoycoaren Majestadeac* (3. T), *originalaren quenceco* (4. T). Bestaldetik, forma mugagabea mugatzailerik gabe agertzen da: *cer mandamenturen contra* (5. T).

5.3. Goazen orain kasu partitiboarekin; izenean superlatibo kasuetan erabiltzen da: *cuidadoric principalena dio* (1.T); baita beste determinatzaileari lagunduta ere: *suponitcen du badugula berce cuidadoric ere* (1.T). Galdera perpausetan ere agertzen da: *ez da posible, arqui dadien bat berere mundu gucian ain viotz gogorreoric* (3.T), *nola duzu biotic?* Goinafarreran ohikoa denez, denbora adierazten duten adberbioekin, bereziki *goiz* aditzondoarekin *goizik* erabiltzen da: *goicic Jaiqui* (4. T).

5.4. Kasu destinatiboan *-dako* morfema agertzen zaigu pertsona-atzizki gisa: *Kristauendako*. Xedezko balio duten besteetan, ordea, *-taco* atzizkia dago; aldaera hauek aski hedatuak daude ekialdeko euskalkietan: *escarmentutaco, probechutaco* (4.T), *arri bat bururdicotaco* (2.T), *imintcen direlaric bitartecotaco* (3.T), *eta ontaco preciso bada pasatcea penac* (4.T). Gaurko Ultzamako ahoskeran *-(en)dako* da nagusi, nahiz *-(en)tzat*-en adibideren bat ere badagoen.

5.5. Instrumentalaren morfeman txandaketa dago, kasu batzuetan < s > dugu eta besteetan < z >, eta txandaketa hau berau errepikatzen da testu guztietan: *gauza ebetas, cuidados beneric, cuidatceco suetas, cuidatcen interesez* (1.T), *beren mantenatceaz* (1.T), *beren bestitceaz* (1.T), *oñaces eta penas betea* (4.T), *Jesus canibetaz ebaquia?* (4. T).

Ohar bedi, bidenabar, gehienetan oso ongi burutzen dela singularrean eta pluralaren arteko bereizketa. Hona adibide batzuk: *vici diren atcenduric beren senarren animes: berce batzuc quezcatcen dire beren anayes: berce batzuc beren aydees: berce batzuc beren herederoes, beren humees* (3.T), *eben sustentatceas eta eben bestitceaz?*. Bestaldetik, izenordeekin *-taz, -tas* morfema agertu ohi da: *caso eguiten gutas* (3.T), *gauza ebetas cuidados beneric vicitcea* (1.T), *canibetaz ebaquia?* (4.T). Instrumentalarekin erabiltzen den pos-

posizio bat ere suertatzen da aipagarri: *landara*; *Maria Santissimas landaracoac* gaurko hizketa arruntean testigatzen ez dena, baina Ultzamako dotrinetan bai.

5.6 Kasu datiboari dagozkion morfemak hauexek dira, singularrean *-ari*: *amorioari* (3.T), *duenari* (3.T), *lanari* (1.T), *Magestadeari* (2.T), *Jangoycoari* (2.T); pluralean, ordea, *-ei* dugu: *guciei* (2.T), *aurrei* (4.T).

5.7. Kasu soziatiboan *-kin* morfema erabiltzen da ia sistematikoki, kasu batean izan ezik *-ki* agertzen da: *manatcen duenarequi*. Gainerakoetan, *-kin* dugu: *batequin*, *botacearequin*, *gutirequin* (3.T), *batequin*, *orrequin*, *egunarequin*. 5. testuan txandaketa nabarmenagoa da, lerro berean txandakatze adibideak agertzen baitira: *adiearequin*, *ezconduarequi*, edo *persona consagratuarequi*. Jakina denez, *-ki* morfema agertzen da goinafarrera gehienez. Gaur egun, Ultzaman, Atetzen eta Anuen *-ki* morfema da nagusi, nahiz txandaketa adibideak ere badiren, eta zenbat eta mendebalderago joan, *-kin* morfema nagusitzen joaten da.

5.8. Lekuzko kasuez den bezainbatean, adlatibo morfema gisa *norat* erabiltzen diren kasu pare bat aurkitu dugu; *egun urte betetic onat il dire* (4.T), *mundu onen principotic onat* (3.T). Esanahia aldetik, izan daitezke adlatiboaren parekoak edota zuzenbidea adierazten dutenak, alegia, mendebaldeko *-rantz* morfemaren kidekoa. Dena dela, azpimarratu behar dugu gaurko ultzameraz *honata*, *harata* aditzondoekin erakitako adibideak ere entzun daitezkeela.

Dudarik gabe, interesgarria da azterzea forma mugagabea edo mugatua erabiltzen den “su” hitzarekin. Gure testuotan ez da forma bakarra erabiltzen, bi motatako adibideak eriden ditugu, singular mugatua kasu batean: *libratceagatic bere buratsoa sutic*, eta mugagabea bestean: *galcina labe bat sutan dagolaric* (3.T).

5.9. Honez gain, kasu ablatiboan *-tikan* morfema agertzen da, alegia, *-tik* + inesibo lagundurik: *ebetatican bata* (1.T), *orregatican* (1.T). Bestaldetik, *-gan(d)ik* morfema erabiltzen da zerbaiten diferentzia azaltzen denean: *gaisoec diferenciaticen ez delaric angosua Infernucosuarenganic* (3.T), eta bizidunetan: *gizaquiagandic erditcen cena* (4.T). Baina, *baitan* ere erabiltzen da bizidunekin: *arren baitan icusten zutenaz* (4.T). Gaur egun bizidunen morfema hauek gutxi erabiltzen dira, eta hauen ordeztan, bizigabeenak nagusitzen doaz, alegia, “medikutik etorri” bezalakoak.

Azkenik, *-danik* morfema dugu *gaur* denborazko adberbioari lagunduz: *gaurdanic* (4.T).

5.10. Aztertuko dugun hau deigarria da. Pluraleko lehen graduko izenordain zein erakusleetan *ebec* forma da erabiltzen dena testu guztietan, Larrasoñakoan barne: *bi nausi ebec* (1.T), *ebec hizanen dire* (1.T), *orrible ebec* (3.T), *terrible ebec* (4.T), *zor ebec* (4.T), *on ebec* (4.T). Ultzamako gaurko hizketan, ordea, ez darabilte horrelakorik, ezta Esteribarren ere, bietan *ok*, *okek* nagusitzen baitira. Forma hauek Erroibarkoak dira bereziki, alegia, ekialderago agertzen dira.

5.11. Izenordain indartuen sailan, genitiboan hiru forma berezi agertzen zaizkigu; pluraleko bigarren pertsonaren izenordaina *zeren* da: *ceren mantenes*, eta *soñecoos* (1.T) eta pluraleko lehenengoa *geren*.

eta ain descuidaturic vicittea gueren animes, eta *gueren salvacios* (1.T), eta *afan gucia iminacie ceren animac virtuteen bestidura ederrarequin adornatcen* (1.T); *iminacie ceren cuidado gucia ceren salvacioa conseguitceco* (1.T). Eta singularreko lehen pertsonaren

ergatiboa *neronek* da: *ceren neronec nai baitut* (4.T). Bestaldetik, izenordainak genitiboan erabiltzen dira harridura adierazpenetan: *Ay gure tristeac, ay gure desdichatuac!* (1.T). Ohar bedi, bidenabar, gaur egun 1. pertsonaren genitiboaren forma den *ene* gordetzen dela hegoalde osoan harridurazko esapide honetan: *ai ene!*. Singularreko bigarren pertsonarena, bestaldetik, *cere* da. Hona hemen: *hizanen baduzu ogui zati bat cere mantenatceco* (1.T).

Goinafarrera osoan ohikoa denez, *zenbait* izenordain zehaztugabea izenaren atzetik ager daiteke: *caridadesco acto cembait*, eta *zerbait* izenordaina determinatzaile gisa erabiltzen da izen bati lagunduz, goinafarrera ipar zein hegoaldean ohikoa denez: *corresponditceco cerbait modus* (4. T).

Izenordain zehaztugabeetan, *nior* motakoak erabiltzen dira: *niorc ere, eztaiteque niorere joan* (5.T). Hauek *inor* motakoekin txandaketan erabiltzen dira Ultzama aldean, baina bereziki, iparraldearen eta goinafarreraren erakusgarri da ezaugarri hau.

5.12. Zenbatzaileen artean *irur* forma zaharra agertzen da idatzirik: *irur ordus* (2.T), *irurgarren* (4.T). Ekialdeko euskalkiek, alegia, baxenafarrerak, aezkerak, lapurterak eta zubererazko antzineko formek eta baita Erroibarko testuek ere erakusten zuten forma berau.

5.13. Adberbio batzuk izanen ditugu aztergai oraingoan; kasu batzuetan *asko* agertzen da: *quentcen baitcioten asco ta asco aurrei beren bicia* (2.T), eta *anitz, agitz* ere bai: *obra on eta virtuoso anitz eguitea* (1.T) *aguitz andiangoac* (4. T). Dena dela, gaur egun arruntagoak dira *anitz* edo *agitz*, baina, *asko* ere erabiltzen da Ultzaman, alegia, isoglosa hor kokatzen da, Izen ere ekialderago, alegia, goinafarrera hegoaldekoan ez zen ezaugarri hau hedatu. Bestaldetik, nabarmendu behar da *anitz* eta *asko* adberbioak izenaren aurretik nahiz atzetik ager daitezkeela: *anitz egunes* (2.T), *ceñec quentcen baitcioten anitz aurrei* (4.T).

Adberbioekin segituz, goinafarrera hegoaldekoan gertatzen den bezala, *guzi* da aukera ohikoa testu guztietan. Halaber, goinafarrera gchienean ohikoa den *alcina* (orok. aurrera) forma agertzen da testu hauetan: *proseguitcen du alcina*.

Adberbio atzizkiez den bezainbatean ugaria da *-ki*-ren erabilpena, eta baita *-ro-*rena ere honi erantsita hainbat kasutan: *igoalquiro* (1.T), *puntualquiro* (1.T), *balimbanda cinezqui* (1.T), *regularqui* (5.T), *galanqui* (1.T).) Eta, *fazilki aisa*-rekin txandakatzten da: *paga dezquiquezu facilqui* (3.T), *aditu duzun bezain facilqui?* (3.T), *ain aisa eta costu gutirequin* (3. T).

Hurrenkerari dagokionez, *ere* partikula eta *halaber* adizlaguna, –azken hau nafarreraz eta iparraldean ohikoa dena– aditz sintetikoaren ondoan ager daitezke: eta *dauca ere disponituric, dauca alaber disponituric* (3. T).

Bide partikula erabiltzen da zalantza edo ziurtasun falta adierazteko: *guti uste vide zuten* (4 T), *guk ez dugu gaur egungo erabileran hau testigatu, honen orde, omen nagusitzen da*.

Azkenean *gerostik* aditzondoa erabiltzen da “beraz” zentzuarekin, forma hau erruz erabiltzen da gaurko Erroibarko hizkeran: *guerostic preciso da joatea*.

5.14. Posposizioetan nabarmendu behar da *arteo* eta *bitarteo*-ren erabilpena, goinafarreraren ohikoak direnak: *orai arteo* (4. T), *nagon vitarteo?* (3. T), nahiz, ahoskera arruntean, *artio* eta *bitartio* esaten den.

Aditz Morfologia

6.1. Hainbat aditz-morfema aztertuko ditugu oraingoan. Pluraleko bigarren pertsonari bai nork bai nori denean, dagokion morfema *-zie* da. Jakina ere badenez, bukaera hau Ultzama eta Baztan ibarretan hasi eta Aezkoaraino heltzen da goinafarrera ere barnean hartzen duelarik. Aurkitutako adibideak ugariak dira: *duzie, daki-zie, cuidazazie, duziena* (1. T), *diocie, ducie* (4. T), eta fenomeno honek dituen urteak erakusten ditu.

Pluralgilearen morfemez den bezainbatean, *-zki-* erabiltzen da kasu batzuetan: *paga dezquiquezu facilqui, eguin dezquiela bi gauza*, eta baita *-z-* ere: *zeduzcan*, eta *-it-* ere: *padecitzen dituzten, zituzten...* Eta 5. testuan forma osotuak aurkitzen ditugu, alegia, ez dugu *di-* > \emptyset murrizketarik: *botatu ditio, barcatuco ditio, engañacen dituzte beren buruac*. Gaurko erabileran, ordea, ez dira hauek entzuten, *tio* edo *ttio* motakoak nagusitzen baitira hauen orde.

6.2. Geroaldian *-tiko* morfema erabiltzen da kasu batean: *conseguitico dituela* (2. T), gainerako testuetan ez da agertzen eta *-tuko* nagusitzen da sistematikoki: *exercitatuco eta aplicatuco, mantenatuco, bestituco, cuidatuco, faltatuco*. Dударik gabe, aipatze-koa da ezaugarri hau; izan ere, gaur egun bizirik dagoen joera da, eta, bete-betean gertatzen da bai ultzameraz eta baita Erroibarko hizkeran ere. Parekatzekoa da Ultzamako dotrinetan gertatzen zenarekin, aurreko mende bukaerako eta honen hasieran idatzitakoetan erabiltzen zen, behintzat aditz batzuetan (cf. Ibarra 1992: 930) honelakoak genituen: *barcatico tirezule, acabatico, batayetico*. Hartaz, Ultzaman lehen eta orain aruntak ziren erabilera hauek, nahiz gaur joera hau areagotu dela uste dugun.

Bestaldetik, posible da, ohikoa den bezala, kasu horretan testu idatziek ez erakustea hizkera bizian gertatzen den bilakabide bat, baina, zalantza hori ezin argitu dugu. Hau baita daukagun testigutza urria.

6.3. Baldintzako aditzetan **ezan* laguntzailearekin eraikitako egiturak topatu ditugu aditz nagusiaren erroarekin. Horrela, ahalezko baldintzak deitutakoak, *ba.....leza* motakoak, nagusitzen dira:

bota balezate persona bat labearen erdira, pensa nolaco tormentua padecituco luquen (3. T), *icus balez emen mundu onetan batec bere buratsoa desgana batequin erorcen dela su andi baten erdira, utcico luque* (3. T), *erran banex nic gañeraco gorputzaren partetan ...* (5. T)

baina, *ba + edun-*ez osaturiko aditzak ere badaude: *anima gaisoec, balute guc dugun libertadea!*. Honenbestez, bi morfema hauek txandaketan erabili dira, nahiz gaur **ezan* egiturakoak ia erabat desagertu diren.

6.4. Nor-nori aditzetan *-ko-* erroko egiturak agertzen dira “nori” hirugarren pertsonaren adizkietan: *ceñei combeni zaicon obedecitea, emanen zaico principio* (2. T), *etzaicote ere faltatuco* (1. T). Gaur egungo ultzameraz behin ere ez dira horrelakorik entzuten, baina, Erroibarko Lintzoainen eta Esteribarren antzekoak eriden daitezke, alegia, *-ko-* eta *-ki-* errodunak topatu ditugu: *joan zeko alorrera* (Lin) edo *ongi etorri zitzeko* (Mez), *kuadratzen zekio* (Lin). Bestaldetik, jakina denez, ekialderago dagoen Nafarroako haran honetakoak dira nor-nori-nork sistemaren *-ako-*, *-akote-* erroa duten adibideak.

Bide batez aipatuko dugu nor-nori-nork aditzean *-ote-* morfema dela *haiei* dago-kiena: *suplicatcen diotet guciei*.

6.5. Ahalezko formak nola burutzen diren ikusiko dugu jarraian. Alde batetik, *ahal + dezake...* formak batera agertzen dira: *baut uste Novenaco egunetan al dezaqueten guciei* (3. T), baina, *ahal* gabe ere ager daitezke: *quen dezaquelaric* (3. T). Bestaldetik, pluralean *-zki-* eranstea, *-za-* erroa desagertzen da: *guc asma al dezquiquegunac* (4. T), *ain aisa quen dezquiquen zorrac* (3. T), *orai ecin paga dezquiquegula guerez* (3. T), *Ayec ez dezquiquete zor ebec pagatu berez* (3. T). *Ezin* aditzarekin erabilitako hurrenkera gaurko ultzameraz egiten den bera da, alegia, *ezin* + aditz nagusia + aditz laguntzailea: *ecin paga dezquiquegula* (3. T).

6.6. Agintera egiteko gehienetan aditz oina erabiltzen da, nahiz salbuespenen bat badagoen. Jakina denez, hau da ekialdeko euskalkien bereizgarria, eta zenbat eta mendebalderago goazen aditz partizipio osoa nagusitzen da. Baina, kasuren batean baita aditz partizipio osoak ere: *impedi dezagun* (1. T), *desengaña beitez* (1. T), *trabaja gaitecela* (1. T), *quen dezaquelaric* (3. T), *arqui dadien* (3. T), *ez daquion faltatu* (1. T). Bide batez esan dezagun aditz oina agertzen zaigula beste esapide batzuetan ere: *herdi berriaren semea*, baina, kasu honetan partizipioa *erdi* da, goinafarreraz eta aczkeraz den bezala.

6.7. Partizipio analogikoa erakusten duten adibide batzuk eriden ditugu. Jakina denez, berrikuntza hau bete da erdialdeko euskalkietan eta gaurko ultzameraz ere gertatzen da, bereziki aditz honekin. Datu hauen arabera, *izan* aditzarena ez da gaur sortu den berrikuntzarik: *vici hizandu guiñala* (3. T), *hizandu cituzten emastees* (3. T), *ez da izandu munduan* (4. T), *orrengatic izandu ciren* (4. T), *hizandu cen egun* (2. T), *hizandu dituzten doloreac* (3. T).

6.8. Bestaldetik, hainbat aditz iragangaitzak dira, esaterako “trabajatu”: *trabaja gaitecela* (1. T) esaten da. Era berean *faltatu* iragangaitza da eta nor-nori sisteman jokatzeko da: *ez daquion faltatu* (1. T), *ez daquicien faltatu bear duciena* (1. T) eta *etzaicote ere faltatuko* (1. T).

Ohikoa denez, goinafarrera zati handian bezala, ‘erabili’ aditzak *ibili* zentzua dauka: *codicias veteric erabilcea* (1. T), *ceñetan erabilli baitcituen oguei eta amar milla lecoa* (2. T), *bear cinduquete erabilli ain afanaturic* (1. T).

6.9. Ezezkako esaldietan hurrenkera hau eriden dugu, hego Euskal Herriko izkribu zaharretan ohikoa dena: lehenik aditz nagusia + *ez* + aditz laguntzailea: *alcantatzen ez dutela* (1. T), *ignoratcen ez ducielaric* (1. T). Beste kasu batzuetan hurrenkera berbera agertzen da *-larik* morfemaz lagundurik agertzen direnean: *gaisoec diferenciatcen ez delaric angosua Infernuco suarenganic* (3. T).

6.10. Bada aditz joko bat orain entzuten ez dena, hau da, baldintzazko esanahia daukana; honetarako aditz partizipioa geroaldian + baldintzazko *ba-*, eta esanahia ‘nahi izan’ da. Hona hemen: *Jaquin zazu emendic alcina hizanen baduzu ogui zati bat cere mantenatceco, bearo duzula galanqui necatu* (= ‘izan nahi baduzu’) (1. T).

6.11. Geroaldia egiteko, *-n-*z bukatu aditzetan, *-en* morfema nagusitzen da, eremu honetan ohikoa denez. Testu hauetan forma hauek eriden ditugu: *erranen* (1. T), *izanen* (1. T), *illen* (3. T); ez dago *errain*, *yoain* bezalako formarik.

6.12. Nabarmena da Nork-nor adizkien erabilpena, izan ere, orain adizki hauek erabat desagertu dira gaurko hizketa arruntean; lehenago, ordea, erabiltzen ziren iraganaldian: *munduan utci guinduzan Herederoc, aydeec, ezaunec, adisquideec?* (1.T), *utci zaitu* (4. T), *circuncidatcera eramaten zituzten* (2.T); ohar bedi, bidenabar *deitu* aditzarekin nor-nork nagusitzen dela: *deituco gaituen, deituco gaituela gutien uste dugunean* (4. T). Orain adizki perifrastikoak galdu dira, baina, kasu honetan sintetikoetan ere nagusitzen zen: *nola zaduzca* (zuk-hura) (4.T).

6.13. *Eduki* aditz sintetikoak *-du-* erroa gordetzen du: *Demoniac itsuturic idolatri ciren legue infamean ceduzcan personac, ceducan disponituric* (2. T).

6.14. Jakina denez, euskarak moduzko aditzondoak egiteko honako morfemak erabiltzen ditu: *-rik, -a, eta -ak*; azken hau erdialdeko euskalkietan hain arrunta dena. Testu hauetan, maiztasun handiagoz partizipioa + *rik* erabiltzen da: *afanaturic, tribulaturic, congojaturic codicias veteric* (1. T), *erabilcea conseguitceco mundu ontaco gauzac eta ain descuidaturic* (1.T).

Era berean, aditz partizipiaori ere inesiboa eransten zaio: *bada izanican zaren bezala, izanican ain aundia* (5. T); gaur egun egindako azterketan ez dugu guk bukaera hauek eriden, baina, ondoko Basaburuko euskaraz entzuten ziren.

6.15. Erlatibozko morfemen lotura nola egiten den azpimarragarria suertatzen da. Horrela *dut, dezaket* motako aditzetan, alegia *-t + -n* egitura dutenek, erlatiboaren morfemarekin lotzean, 'dudan', 'dezakedan' etabarreko egitura aspaldikoak sortzen dituzte, alegia, *-dan -dala* motako egiturak: *edo nai dudan gucia eguin dezaquedana* (5. T), *erran dudan bezala* (2. T). Ohartu behar da gaurko hizketa arruntean *duten, deza-keten* eta horrelako forma berriak erabiltzen direla; honenbestez, bistan da sortu den berrikuntza dela hau, euskalki gehienak hartu dituen.

Sintaxia

Dialektologian ohikoa denez, ez dira ugari sintaxi alorrean agertzen diren ezau-garriak, baina, daudenak saiatuko gara azpimarratzen.

7.1. Erlatibo perpausekin emanen diogu hasiera atal honi. Talde honetan badira burua azkenean dutenak, baina, horiekin batera, *zein...bait* erdal egiturakoak agertzen dira:

cein deitzen baita purgatorioa; cein ateratcen baitire mundu onetatic; ceñec ez baitute nere providencia sanduan esperanzaric (1.T), *ceñec ez baitute nere ezaun-menturic eta onengatic berarengatic* (1.T), *zein baita legue berria* (2.T), eta beste kasuetan *bait*-ekin osatutakoak aurkitzen dira: *hizandu cen egun bataiatu baitcituen*.

Bestaldetik, adizkirik gabeko erlatibo perpausak badira; ekialdeko hizkeretan ohi den bezala, *-(r)ikako* erlatibo atzikia erabiltzen dute: *arris eguinicaco canibeta batequin* (2. T).

7.2. Kausa perpausetan, alegia *zeren...bait* menderagailuekin egindakoak agertzen dira: *ceren neronec nai baititit padecitu* (4.T) eta baita *zeren* eta aditz laguntzailea + *-n* egitura: *ceren eguiten duen arren manua* (1.T), *ceren ez dugun eguiten arena* (1.T), *ceren ez diogun obedeciten* (1.T), *ceren viciaren conservateco bear ditucien*. Baina ez dago *-lako*-ren adibide bat ere ez, dagoen bakarra esaldi kompletiboa + genitiboa da: *ez duela niore ere aurten illen ez delaco seguridaderic* (4. T).

7.3. Sintaxi alorrean ezaugarri nabarmen bat suertatzen da aztergai: osagarri zuzena genitiboan erakusten duena, ekialdeko eta iparraldeko euskalki askotan bezala. Aldiz, absolutiboa da nagusi erdialdeko eta mendebaldekoetan bezala. Guk genitiboa aurkitu dugu *-t(z)eko* aditz izenarekin. Nahiz eta hau ez den gaur egun bizirik dagoen joera, izan ere, ultzamerazko gaur egungo hizkera bizian ez dago gisa honetako egitu rarik, genitiboaren ordez absolutiboa erabiltzen da: *aien zorren pagatceco* (3.T), *hizanen baduzu ogui zati bat cere mantenatceco* (1.T), *onen confirmatceco* (1.T), *originalaren borratceco* (2.T), *confesio onaren eguiteco* (4.T).

Kasu gutxiago badira ere, baditugu *-t(z)era* nominalizazioarekin osatutakoak ere: *obligaturic aien socorricera* (2.T). Dena dela, joera hau ez da sistematikoki betetzen eta salbuespenak ere badaude, esaterako, *-tzen* aditz izenarekin: *bere odol preciosoa isurcen* (4.T).

7.4. Denborazko esaldietan *-larik* morfemarekin egindakoak dira eriden ditugun gehienak, nahiz *-nean*-ekin sortutakoak ere badiren, bereziki 4. testuan: *ikusi zutenen, gutien uste dugunean* (4.T). Hauetako batzuek denbora adierazten dute, eta beste batzuek, ordea, modua:

mimatzen delaric Christio fiel guciequin dio onela (1.T), *nola utcico du cuidatceco zuetas zaratelaric eguinac nere imagen eta semejanzara?* (1.T); *baña zucc ducielaric nere ezaumentua daquicielaric nere ontasuna, eta ignoratcen ez ducielaric cein andia den nere provi-dencia sandua* (1.T)

Baina, 3. testuan badira *-larikan* morfemadunak, alegia, inesiboz lagunduta ere agertzen direnak: *delarican gauza ciertoa* (3.T), *bada delarican mundu ontaco sua su pintatua* (3.T). Esan behar da guk ez dugula gaurko Ultzamako hizketa arruntean horrelakorik testigatu.

Era berean, denboraren muga adierazten dutenak dira “Noiz arte” egiturakoak. Horrela, azkeneko muga azaltzeko *ahalik eta* eta gero *arte* + *raino* egitura erabiltzen da: *aliqueta erregatu artaño lurra bere odolarequin* (2.T), *aliqueta arratseraño artu gabe batere sustenturic* (2.T), *aliqueta nere becatuen zor guciac pagatu artaño*. Honi erantsi behar zaio denbora neurtzen duten hitzekin *-aino* morfema eransten zaiola, adibidez, *erioceco orduraño* (5.T). Azkenik, *ahalik* + *-ko* egitura nagusitzen da superlatiboe-kin: *alicaco devocioric andienarequin* (3.T).

7.5. Esaldi kontzesiboetan *-gatic* morfema agertzen da aditz partizipioari lotuta: *Aur chipia izanagatic zu etzara dembora berean nai duzun gucia eguin dezaquezun gure Jangoico gucis poderosa?* (4.T), *eguin diocie ainguiruac izanagatican ni orain zorci egune-co aurra* (4.T). Gaur ordea, hizkera laxoan joskera mota hau zaila da entzutea.

7.6. Bada egitura bat ezezko esaldietan burutzen dena, aditza partizipioan jarritz. Hona adibideak: *ez dugu cer trabajatu, ez dugu certanean aritu* (1.T). Esanahia da “ez dugula zertan lan egin”.

7.7. Esaldi kontsekutiboetan *hain...ezi* egitura nagusitzen zen goinafarrera osoan, behintzat testu idatzietan, elkarrizketa arruntean ez baita horrelakorik entzuten. Hemen ere badira adibideak: *ain andia cen padecitcen zuten balorea eta trabajua, ecic...* (2.T) alegia, *ezik* partikula dutenak ez dira agertzen elkarrizketa arruntean.

7.8. Konmuztaduraz den bezainbatean, kasu mota ezberdinak ditugu: bi aditz elkarren segidan agertzen badira, lehenak du aditz oina eta bigarrenak darama soilik

morfema: *ain perezoso confessa comeatceco* (3.T). Baina, gisa ezberdinean gertatzen da *-t(z)en* aditz-morfemarekin: *discurritzen eta pensatzen duenac* (1.T).

7.10. Konparazioa azaltzen duten esaldietan, kantitatea neurtzen dutenetan *bezainbat* erabiltzen da: *gaur icusten ducien bezainbat pena* (5.T). Hala ere, gaztelaniaren kalkoa den *hain...nola* egitura ere erabiltzen da: *ain seguridade guti dute gasteec nola zarrec* (4.T). Bestaldetik, adjetibo soiletan *-agoko* forma erabiltzen da: *hizan andiagocoa* (3.T).

Lexikoa

Lexiko alorra oso zabala ez den arren, hainbat ezaugarri azpimarra daitezke. Esaterako, ultzameraz entzuten diren partizipio hauek: *mantenatcea, cerbitcatu* (1.T) edota ultzameraz esaten diren item hauek *galtcina* (goinafarreraz *kisu*), *txokandria*. Era berean agertzen dira testuotan *altzin, guti*, eta *ganibeta* formak, baina, hauek goinafarrerakoak ere badira.

Ondorioak

Testu hauek Ultzamakotzat jotzen ditugu, baina, badira ezaugarri batzuk orain agertzen ez direnak eta lehenago bai. Honenbestez, esan dezakegu 180 urte inguruan hemengo euskarak jasan dituela aldaketa batzuk, eta ez gutxi. Hona laburbildurik testu hauetan agertzen diren ezaugarriak orain desagertu direnak.

Aurkitu tako diferentziak morfologia eta sintaxi alorretakoak izan dira bereziki, baina, fonetika-fonologia alorretan ere eriden ditugu, beti ere kontuan hartu behar dugu testu idatziak direla hauek eta izkutatzen dituztela hizkera mintzatuko gertakari anitz.

Nolanahi dela ere, alde batetik ultzameraren ezaugarri “ekialdetarrak” handiagoak zirela lehenago gaur baino esan dezakegu, eta gaur, denbora pasatu ahala, hemengo hizkera erdialdeko hainbat ezaugarri bereganatzen joan dela uste dugu.

Bestaldetik, Bonaparteren sailkapenaren okertzea ere nabarmendu behar dugu; izan ere dialektologo honen banaketa zehatzegia begitantzen zaigu guri eta beste hainbati (ik. Mitxelena 1964: 30). Gure ustez, euskalki, azpieuskalki eta hizkera multzo gehiegi zedarritzen zituen ikertzaile honek. Guk, behinik behin, ez dugu ikusten alde handirik dagoenik Ultzamako euskararen eta goinafarrera hegoaldekoaren artean, eta horrela plazaratu genuen banaketa berria proposatzen genuenean ere (ik. Ibarra 1995: 682).

Hona gaurko Ultzamako euskara eta lehenagokoen arteko aldea:

Osagarri zuzena genitiboan duten egiturak ez dira gaur erabiltzen, aldiz, lehenagoko testuetan erruz agertzen ziren.

Ekialderago nagusitzen den *ebec* lehen graduko erakusle plurala agertzen da testuotan; gaur, ordea, *ok* eta *okek* nagusitzen dira. Era berean, hona laburbildurik ize-nordain indartuen hurrenkera testuotan eta gaurko Ultzamako erabileran:

<i>Testuotan</i>	<i>Gaurko erabilera</i>
zu -zere	zerorren
gu -geren	geroken
zuek-zeren	zeoken, zeoieken

Bistan denez, batean eta bestean *-o(k)-* pluralgile morfema tartekatzen da egungo burutzapenetan.

- Erlatibozko esaldietan *zein...bait* egitura agertzen da testuotan, egia da hau dela idatzitako testuen ezaugarria, baina elkarrizketan ez dugu sekula entzun.
- Adizki laguntzaileetan *ditio* bezalako forma osotuak entzuten ditugu. Egun, ordea *di > ø* murrizketa orokorra gertatu da.
- Nor-nori adizkietan *zaikon* bezalako egitura, alegia, *-ko* errodunak agertzen dira testuetan: *emanen zaico*, *emanen zaico principio*. Gaur, ordea, ez dute ultzameraz bizitasun handirik, baina, kasu bakan batzuetan antzekoak eriden ditugu Anuen, adib *gustatzen zaikien* (= zitzaidan).
- Inesiboaz lagundurikako *-larikan* bezalako morfemak ez dira gaur entzuten.
- *Ahalik* eta *arte +raino* egitura *noiz arte* esanahia adierazteko ez da egungo hizkeran egiten.
- *Bide* zalantza adierazten duen partikula ez da gaur erabiltzen.
- *Hirur* zenbatzailea ekialdeko euskalkietan ohikoa dena ere ez.
- *Nior* saileko izenordain zehaztugabeak erabiltzen ziren; gaur, ordea, txandakatzen dira *inor* motakoekin.

Aintzat hartu behar da testu idatzien aurrean gaudela, eta honenbestez, hemen islatzen dira gero hizketa arruntean gertatzen ez diren hainbat forma. Esaterako, plurala, singularra eta mugagabearen morfemak ongi gordetzen dira testuotan, baina, elkarrizketa arruntean ez da bereizketa garbi hori islatzen.

Bibliografia

- CAMINO 1997, *Aezkoako euskararen azterketa dialektologikoa*, Nafarroako Gobernua, Hezkuntza eta Kultura Departamentua.
- IBARRA, O.; 1992, "Ultzameraz idatzitako bi dotrinaren edizioa eta azterketa", *ASJU* XXVI-3, 915-977.
- ; 1995, *Ultzamako hizkera. Inguruko euskalkiekiko harremanak*, Nafarroako Gobernua, Iruñea.
- ; 1997, "Erroko testu argitaragabe bat eta beste batzuen iruzkina", *FLV* 75, 265-282.
- MITXELENA K.; 1964, *Sobre el pasado de la lengua vasca*, Donostia, Auñamendi, Berrarg. *SHLV*: 1-73.
- SATRUSTEGUI, J.M.; 1995, "Ultzamako euskal testu argitaragabeak", *FLV* 70, 525-539.
- ZUAZO K.; 1998, *Arabako euskararen lekukoak. Ikerketak eta testuak*. Eusko Lege Biltzarra, Euskal Azterlan bilduma.

RESUMEN

Este artículo tiene como objeto sacar a la luz varios sermones recogidos en la parroquia de Xuarbe (Ultzama), que son complemento de otros anteriores

publicados por José María Satrustegui. Además se analizan sus características lingüísticas y la evolución desde el punto de vista diacrónico, ya que han transcurrido casi dos siglos desde que fueron escritos.

LABURPENA

Artikulu honen helburua da Xuarben (Ultzaman) aurkitutako sermoi batzuen azterketa egitea, berauek José María Satrustegui argitaratutako beste batzuen osagai dira. Honez gain, garai honetako hizkuntzaren ezaugarriak eta berauen bilakabidea diakroniaren ikuspuntutik aztertzen dira; izan ere, bi mende pasatu dira argitaratu zirenetik.